

3. Беляєва Е.В. Нравственні цінності епохи постмодерну / Е.В.Беляєва // Філософія і соціальні науки: Научний журнал. – 2010. - № 1.; URL:<http://elib.bsu.by/handle/123456789/7963>
4. Кризис політичних еліт Запада. – Режим доступу: <http://madan.org.il/ru/news/krizis-politicheskikh-elit-zapada>
5. Мазур О. Г. Особливості рекрутування політичної еліти в сучасній Україні // Вестн. Сев. (Арктичного) федерал. ун-та. Сер.: Гуманитар. і соц. науки. - 2015. - №2. - С. 48-57
6. Маркс К. Капітал. Т. I / К. Маркс. – М.: Госполитиздат, 1963. – 908 с.
7. Писарчик Л.Ю. Філософія культури М. Вебера / Л.Ю. Писарчик // Вестник ОГУ. - №1 (107) январь 2010. – С.43.
8. Титова О.Н. Консенсус і протиріччя нових політичних еліт // Сучасні проблеми науки і освіти. – 2014. – № 3. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13122>
9. Цінності та орієнтири українського «покоління Z»: нове дослідження; URL: <https://pon.org.ua/novyny/5980-cnnost-ta-oryentiri-ukrayinskogo-pokolnnya-z-nove-doslzhennya.html>
10. Democracy and its Deficits: The path towards becoming European-style democracies in Georgia, Moldova and Ukraine // CEPS. – 2017. – №12; URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/democracy-and-its-deficits-path-towards-becoming-european-style-democracies-georgia/> 18 DEC 2017.

Чаплигін О.К.,

докт. філос. наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

Україна, м. Харків

Сук О.Є.,

старший викладач,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

ПРО ДЕЯКІ НОВІ ІДЕЇ У ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

За радянських часів найбільш популярними були при викладанні курсу філософії були «Тези про Фейєрбаха» К. Маркса. Один з них проголошував, що «сутність людини не є абстракт, притаманний окремому індивіду», а «у своїй дійсності вона є сукупністю усіх суспільних відносин». Інший наполягав на тому, що філософи «лише пояснювали світ», а «справа полягає в тому, щоб його змінити»[3, с. 3]. Оскільки завідувач кафедри філософії нашого Харківського автомобільно-дорожнього інституту В.П. Шерстнюк окрім усього іншого ще й володів талантом художника, він прикрасив стіни викладацької плакатами із цими висловлюваннями класика.

Звичайно, нічого крамольного у цих тезах немає, якби, по-перше, вони не були обожнені, і будь-які сумніви у їх абсолютній істинності не піддавалися своєрідній анафемі із зовсім не смішними наслідками для того, хто на це б наважився. А, по-друге, навкруг цих тез, що їх нашвидкоруч написав К. Маркс, будувалася ідеологія та практична робота.

Оскільки філософію старанно намагалися «онаучити», розглядати її як науку серед інших, а ідеї останньої, як відомо, рано чи пізно мали втілитися на практиці, то й ті, хто писав дисертації з філософії, обов'язково мали у авторефераті заповнювати рубрику «Практичне значення дослідження». Добре, коли автору приходило на думку записати щось більше, ніж підготувати лекційний курс на задану тему. Але у більшості випадків обмежувалися саме цим. Тим більше, що після захисту дисертації на хто і ніколи не цікавився тим, чи читає автор курс чині, взагалі чи можливо це у вкрай заадміністрованих навчальних планах наших вишів. Цей ритуал зберігається і сьогодні у незалежній Україні.

Складніше виглядає ситуація із ідеєю соціальної сутності людини. Навкруг неї будувалася теоретична і практична діяльність безлічі партійних,

комсомольських, профспілкових і інших контролюючих, організовуючих і спрямовуючих органів та організацій.

Армія пропагандистів, теоретиків «єдино вірного вчення» старанно вибудовувала навкруг цієї тези теорію комуністичного виховання. Раз «сутність людини» полягає в сукупності суспільних відносин, значить суспільство не тільки має право виховувати кожного його члена, а повинна робити це в обов'язковому порядку, незважаючи на стать, вік, походження, уподобання. Щоб досягти бажаного результату, треба відповідним чином змінити суспільні відносини і виховувати у потрібному напрямку людину. В результаті, через певний час народжується міф про нову, радянську людину [4]. Ще й досі, хоча парткоми давно зникли, дружини невірних чоловіки час від часу відвідують кабінети керівників у пошуках «справедливості». Сьогодні це викликає сміх, але не в такі вже й далекі часи, такого роду жалобники були в змозі зруйнувати кар'єру, а то й життя будь-кому. Так, в одному сільському районному центрі перший секретар райкому тримав у квартирі свою другу дружину, не дозволяючи тій з'являтися на вулицях райцентру, щоб «зберегти своє моральне обличчя».

А наші «теоретичні» пошуки зводилися до того, щоб додатково аргументувати марксові тези шляхом пошуків життєвих прикладів. При цьому не допускалися ніякі аргументи «проти», у кращому разі дозволялося переповідати напівлегендарну історію, що відбулася між античним філософом Платоном та його сучасником Діогеном. Як відомо, Платон першим у європейській філософії поставив питання про сутність речей та їх сутностей, масштаб. За П.С. Тарановим Платон так визначав сутність людини: «Людина є істота безкрила, з двома ногами і плоскими нігтями, здатна володіти суспільним знанням» [6]. А іспанський автор П.Г. Калеро передав цей епізод у історико-філософському анекдоті «Строкатий птах»: «Платон з Діогеном недолюбили один одного і не упустили нагоди обмінятися шпильками. Платон назвав людину «безпірним птахом». Почувши це визначення, Діоген

показав публіці обскубленого півня, заявивши: ось людина в уявленні Платона» [2].

Коли ця історія озвучувалася у студентській аудиторії, це завжди викликало пожвавлення, і вважалося, що марксозна позиція у питання про сутність людини у порівнянні з «якимось» Платоном, є безперечно переважаючою. Але після 1991 року, коли ідеологічний та адміністративний контроль було майже відмінено, ми змогли говорити і писати більш вільно.

Своєрідним поштовхом у розумінні того, що до проблеми сутності людини неможна підходити з позицій монізму стала монографія Володимира Васильовича Шкоди «Виправдання багатоманітності (принцип поліморфізму в методології науки)». Книга вийшла у 1990 році. У передмові автор писав: «Головне завдання, яке я поставив перед собою, приступаючи до роботи над цією книгою. – дати критику толкування категорії єдності як одноманітності, розуміння єдиного як одного» [10, с. 3]. «На чому ж базується реальне проникнення ідеї одноманітності в нашу суспільну свідомість, - запитує автор і відповідає: *...зрівняти, нівелювати, стерти* усі грані і *подолати* усі відмінності, *обезличити, уніфікувати* – ось імператив тієї системи, котра отримала назву командно-адміністративної» [10, с. 3]. Чи хіба ж практика, котра десятки років спиралася на цей імператив, могла народити в умах людей щось інше, аніж ідеал одноманітності? У цих умовах теза про єдність багатоманітності – пустий звук, книжний релікт. Луною відкликається серед людей, які його повторюють, незамислюючись і не розуміючи. Якщо одноманітність панує в соціальних інститутах, економіці, політичній діяльності, у самій гушавині життя, то яку силу має ця теза? [10, с. 3].

І хоча в монографії мова йшла перш за все про принцип поліморфізму (на противагу пануючому раніше монізму) в методології науки, цей принцип неважко було екстраполювати на інші проблеми, у тому числі і на розуміння сутності людини.

Вже у кінці ХХ сторіччя один із співавторів даної статті у своїй докторській дисертації без будь-яких вагань фіксував, що у самого К. Маркса

ця сутність виглядає більш широкою, а його версія – лише одна із кола ідей, що були проголошені мислителями у другій половині XIX століття [9, с. 43-47].

Вказувалося тут і на недоліки щодо розуміння людської сутності. Зокрема, це була вже згадувана абсолютизація у процесі її становлення феномену суспільних відносин, більш того – редукування до них чисельних проявів сутності людини. Також очевидною слабкістю цієї інтерпретації проблеми є ігнорування духовного зрізу людського буття. Автор погоджувався з висловлюванням Е. Фромма про те, що у Маркса родова сутність людини складається лише з позитивних якостей. Зняти відчуження, за Марксом, означає приведення існування людини у відповідність з її сутністю. Останнє ж – явище виключно позитивне. Їй заважає лише недосконале існування. Треба створити гідні людини умови існування – і та, майже автоматично, зміниться найкраще [4, с. 34-35]. Сам Е. Фромм розглядає людську сутність як амбівалентну, тобто таку, у якій зіштовхуються так звані матриархальні та патріархальні комплекси людського самовідношення. З одного боку, мова йде про потяг до самореалізації, самоутвердження, свободи, з іншого – до звичного самозабезпеченого, спокійного життя[8].

Кінець-кінцем, були зафіксовані декілька груп визначень сутності людини (біологізаторські, психологічні, соціологічні, духовно-релігійні та космічні) [9, с. 89]. При цьому було зазначено, що «сутність будь-якого явища не може... розглядатися однозначно як якась остаточна і єдиноможлива даність. Тим більше це справедливо по відношенню до людини, як істоти, що виявляє себе багатобічно [9, с. 89-90].

На жаль, автор тоді не пішов далі констатації значної кількості визначень сутності людини і зупинився лише на фіксації парних зв'язків, що їх презентували ці визначення (людина-природа, людина- суспільство, людина- дух, людина – космос) [9, с. 90].

Справжній прорив у цьому відношенні здійснив відомий український філософ Віталій Георгійович Табачковський (1944-2006), який у своїй

останній книжці «Полісутнісне Ното: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності» (2005) дав розгорнутий аналіз становлення у європейській філософії ідеї полісутності людини у минулому та в сучасну добу. Причому, зрорбив це, відштовхуючись від філософсько-літературного матеріалу. Колега В. Табачковського Є. Андрос назвав цю роботу «книгою – заповітом» [1, с. 100]. Як одну з найхарактерніших рис книги він називає «мистецько-літературні вподобання» автора. Вся книга пронизана зверненням до художніх текстів письменників та поетів першої величини: Федора Достоєвського, Бруно Шульца, Марселя Пруста, Джеймса Джойса, Франса Кафки, Йосипа Бродського, Юрія Андруховича, Шарля Бодлера, Симони де Бовуар, Альбера Камю...» [1, с. 100-101].

Є. Андрос про це пише так: «І ще одна надзвичайно вагома тема, яка завжди хвилювала Віталія. Йдеться про культуру мислення та про реалізацію цієї культури у педагогічній практиці [1, с. т 104]. Цьому присвячені дві останні глави книги В. Табачковського. Фактично мова тут не йде про якісь часткові заходи по удосконаленню викладання філософії та споріднених дисциплін, а про застосування принципів нової педагогіки замість існуючої на теренах імперії, що зникла зі світової мапи.

В. Табачковський пише: «На зламі століть і тисячоліть не просто переглядаються, а радикально переосмислюються (підкреслено нами) усталені погляди на людину, культуру, соціум, особливо на способи їх взаємодії» [7, с. 397]. Переглядається «антропологія проповідників», яка стосується радже бажаного, ніж реально існуючого образу людини, а також «антропологія нормативізму і ригоризму та відповідна їм нормативістсько-репресивна педагогіка. У цьому ряду також має бути подолане утопічно-нормативістське бачення соціуму [7, с. 397]. Натомість їм на заміну мають прийти розуміння людини як полісутнісної істоти, а антропологічна рефлексія гуманістичного спрямування має переорієнтуватися з гучних слів на спроби зарадити стражденній, часто безпорадній істоті у розв'язанні повсякденних проблем існування – до того ж тоді, коли *Ното* перебуває у кризовому стані [7, с. 397].

Автор називає декілька пунктів, які демонструють черстве і бездушне ставлення до простої людини, отруюють її повсякденне існування. «Ніякі декларативні заяви, про людину як найвищу цінність суспільства нічого не варті доки їх не доведено до конкретних економічних, політичних, юридичних, адміністративних, медичних тощо приписів, які олюднують світ *Ното* [7, с. 397]. І далі: «Треба, щоб теоретична антропологія, педагогіка, соціологія, подібно до медицини, слідували гаслу «Не зашкодь!». Вони повинні враховувати не тільки чималу «пластичність» людини, але й не меншу (якщо не більшу) її крихкість» [7, с. 398].

Першоосновою виховання має бути, на думку В. Табачковського, теорія суб'єктивності, а не об'єктивістський підхід, який панував у теорії виховання радянського зразка. При цьому спиратися не тільки на розумово-раціоналістичні компоненти свідомості, але й враховувати, так звані сили «антропологічного підпілля» (відчуття, потяги, тощо).

Тотальна раціоналізація формування людини, що йде з епохи Просвітництва, нанесла багато шкоди не одному поколінню. Загальний пафос автора полягає не в абсолютному запереченні усього, що було нароблено у минулому, а у необхідності єдності філософсько-антропологічного, соціально-педагогічного та загальносоціологічного підходів.

Кінцевим результатом цього має бути ствердження у людини відчуття її спроможності й повновартості [7, с. 399].

Одним із найважливіших принципів сучасної педагогіки є принцип турботи про себе. За таких умов самовладання людини постає не як насильство, а як злагода з собою [7, с. 397]. Автор проводить паралель з вченням Г. Сковороди, який також намагався оволодіти своєю «внутрішньою людиною», виробити вміння поводитися із самим собою. При цьому Г.С. Сковорода вимушений був приборкувати власні пориви (тугу, журбу, невдоволеність, осоружність, мерзотність, котрі як іржа точать душу, і навпаки, плекати в собі позитивні чесноти, високі духовні пориви. А це потребувало від нього неабияких внутрішніх, в першу чергу, духовних, зусиль.

В. Табачковський приводить близько 25 (!) нових антропологем, які відповідають новій парадигмі у розумінні полісущності людини і екстраполяції її на процеси становлення людської індивідуальності у нових умовах.

Остання 25 глава книги В. Табачковського майже цілком присвячена аналізу феномена і поняття рефлексії, розглянутого у річищі освітянського заломлення. Послідовно розглянуте місце рефлексії у тоталітарній та «масовізованій» свідомості, а також у координатах ієраризованої (не ієрархізованої) культур навчання.

У цілому розроблена автором концепція педагогіки, що спирається на засади сучасних уявлень про людину, її сутність, природу, заслуговує на більш пильну і глибоку увагу, щоб стати основою практичних заходів у навчально-виховному процесі у вищій школі.

Література

1. Андрос Є. Про творчу спадщину Віталія Табачковського// Філософська думка. – 2016.ь – С. 90-105
2. Калеро П.Г. Философия с шуткой. О великих философах и их учениях. – М.: Колибри; Азбука-Аттикус, 2011. – 400с.
3. Маркс К. Тезисы о Фейербахе / К. Маркс и Ф. Энгельс Соч. –Изд. 2-е, Т.3. Марксистсько-ленінська філософія у світлі «останніх рішень». Постанова «Круглого столу»// Філософська і соціологічна думка. – 1995. - № 3.-4. – с. 16-40
4. Смирнов Г.Л. Советский человек. Формирование социалистического типа личности.- 2-е изд., доп. - М.: Политиздат, 1973. – 414 с.
5. Таранов П.С. Философия изнутри. - Ч.1. – М.: Остожье, 1996. – 358 с.
6. Табачковський В. Полісущнісне homo:філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». – К.: Парапан, 2005. – 432 с.
7. Фромм Э. Психология и этика /Пер. с англ. – М.:Республика, 1993. – 415 с.

8. Чаплигін О.К. Творчий потенціал людини як предмет соціально-філософської рефлексії. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. – Харків: ХНАДУ, 2005. – 399 с.

9. Шкода В.В. Оправдание многообразия (принцип полиморфизма) в методологии науки). – Х.,: Основа, 1990. – 175 с.

Чепурна В.О.,

канд.пед.наук,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

Україна, м. Харків

КОУЧИНГ ПЕДАГОГІЧНОГО СТАЖУВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Проблема психолого-педагогічного супроводу, коучингу педагогічного стажування магістрів технічних спеціальностей у процесі психолого-педагогічної підготовки актуалізується в умовах кризових явищ розвитку освітнього процесу, коли стає часто неможливим спілкування із студентською аудиторією наживо, організація навчально-виховного процесу дистанційно, із використанням форм змішаного навчання, досвіду якого магістранти ще не напрацювали у власному навчанні. У студентській аудиторії часто висловлюється думка щодо потреби у роз'ясненні психолого-педагогічних особливостей спілкування під час підготовки до занять оффлайн чи он-лайн, використання риторичних знань у залежності від форми організації заняття. У зв'язку з цим актуалізується проблема індивідуального та групового коучингу магістрів в умовах змішаного навчання у закладах вищої освіти.

До аналізу проблеми організації педагогічної практики у педагогіці зверталися Г. Балл, І. Бех, С. Максименко, В. Рибалка та ін., у психології – Е. Зеєр, Г. Ложкін, Є. Клімов, В. Толочек, Л.І. Уманський, психології людини як суб'єкта діяльності – Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, А. Брушилинський, А. Бодалев. Використання коучингу як педагогічної